

III.HAFTA

**Yahudiliğin Tarihsel Gelişimi II
Sürgün ve II. Mabed Dönemleri
Rabbînik Yahudilik**

• Sürgün Dönemi

- İsrail krallığından sonra
  - Yahuda krallığının da yıkılmasıyla bağımsızlıklarını,
  - Süleyman Mabedinin yıkılmasıyla ibadet merkezlerini
  - Elit tabakanın da içinde bulunduğu halkın çoğunluğunun Babil'e sürgün edilmesiyle toplum önderlerini kaybeden Yahudiler tarihlerindeki en büyük krizle karşı karşıya kalmışlardı.
- Kuzey krallığını oluşturan kabileler ,
  - sürgün edildikleri Asur bölgesinde tamamıyla asimile olarak Yahudi geleneğinde 'on kayıp kabile' efsanesine dönüşecek şekilde tarih sahnesinden silinmiştir.
- İsrail krallığını oluşturan on kabilenin başına gelen bu asimilasyon yurtları işgal edilip, mabetleri yıkılarak Babil'e sürgün edilen Yahuda krallığının kabilelerinin başına gelmemiştir.

Sürgünden yaklaşık 50 yıl sonra MÖ. 538'de Pers kralı Cyrus'un/Hüsrev'in Babil'lileri yenerek Babil'i işgal etmesinden sonra burada sürgün hayatı yaşayan İsrailoğullarına istemeleri durumunda kendi yurtlarına yani Filistin'e dönmelerine izin vermesiyle birlikte kutsal topraklara geri dönüş yaşanmış

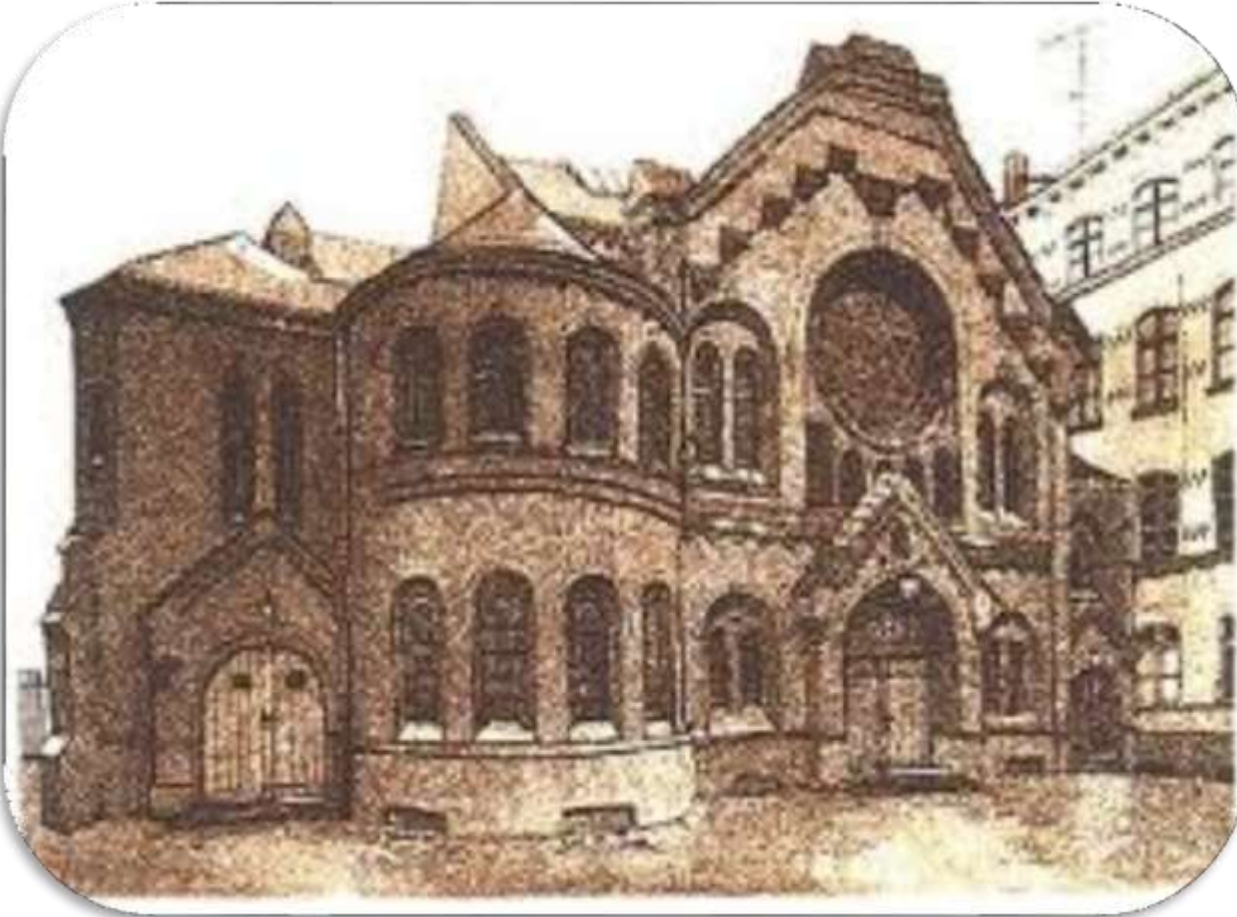

buna bağlı olarak da hem dini hem de kültürel açıdan yeniden yapılanma sürecine girilmiştir

Sürgün dönemi Yahudi tarihinde Yahudilerin vaat edilmiş toprakların dışına itilerek tüm dünyaya dağılması anlamında

diyaspora Yahudiliğinin de başlangıcını oluşturmaktadır.

Bu dönem pek çok araştırmacı tarafından kutsal kitap dinin sonu Yahudiliğın ise başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

ibadet hayatının merkezi olan mabet ,artık olmadığından halk ibadet yapacak yeni bir kurum geliştirmek zorunda kalmış ve bunun sonucunda da

- sinagoglar ortaya çıkmıştır.

Postage stamp: Portugal

PORTUGAL €1,50

1004
2004
CENTENÁRIO
DA SINAGOGA
SHAARÉ TRIVÁ

Imagem: Arquivo da Sinagoga Shaaré Tikvá - 2007. Todos os direitos reservados. © 2007. Todos os direitos reservados.

Synagogue

1004
2004

CENTENÁRIO
DA SINAGOGA
SHAARÉ TRIVÁ

Sinagogların tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte

- buralarda hizmet vermek için adına “rabbi/rabay” denen yeni bir Yahudi din adamı sınıfı oluşmuştur.

Bu dönemim bir başka önemli özelliği de Yahudi dini literatürünü oluşturacak kaynakların toplanma, derlenme ve edisyonun başlatılmış olmasıdır.

MÖ. 538’de İran kralı Hüsrev Babil’i işgal edip buradaki İsrailoğullarının yurtlarına dönmesine izin verince

İsrailoğulların çoğu Kudüs'e geri dönmeyerek Babil'de yaşamaya devam etmiş ve sonuçta da Babil'de zengin bir Yahudi kültürü oluşturmuştur. Babil'deki Yahudi alimleri gelecek 1500 yıl boyunca Yahudilik bünyesinde meydana gelecek gelişmelere büyük katkılar sağlamıştır. Çünkü bu Yahudiler, kendi kurumlarını kurarak kendilerine özgü bir politika geliştirmiş ve dini yaşamlarını Musa tarafından yazıldığına inanılan **Tanah**'ın ilk beş kitabını oluşturan **Torah** üzerine bina etmişlerdir.

İran kralı Hüsrev'in izniyle Filistin bölgesine dönen Yahudiler ilk etapta bir dizi sorunla yüz yüze kalmıştır.

- Başkentleri olan Kudüs'ün yerle bir olması
- mabetlerinin yıkılması
- sürgün döneminde Yahudilerin Yahudi olmayanlarla evlenmeleri sonucu farklı etnik kökenli ailelerin oluşması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yeni aileler sorunu gelmektedir.

Bu sorunların üstesinden gelmek için sürgünden dönen Yahudiler

- Pers kralı I. Darius'un desteğiyle ilk önce Kudüs'ü ve mabedi yeniden inşa etmiş ve akabinde de yabancı unsurlardan arınarak öze dönme yani saflaşma politikasını yürürlüğe koymuşlardır.

II. Mabet Dönemi

*Bu çerçevede ilk olarak sürgünden dönen ikinci grup arasında yer alan **Yazıcı Ezra ve 1700 adamı Torah'ı yeniden derleyerek ona günümüzdeki şeklini vermiş ve onun halk tarafından katı bir şekilde uygulanmasını sağlamıştır.***

İkinci olarak ise

Ezra ve daha sonra kendisine katılan yönetici Nehemya'nın yürüttüğü dini reformlar sayesinde Torah'ın bağlayıcı kılınması yanında dini ve sivil yapılanma da hayata geçirilmiştir.

Ezra ve Nehemya'nın bu süreçte aldığı şu iki karar Yahudi tarihi ve dini için son derece önemli olmuştur.

Yahudiler bu kararın gereğini sadece Torah'ı okuyarak değil

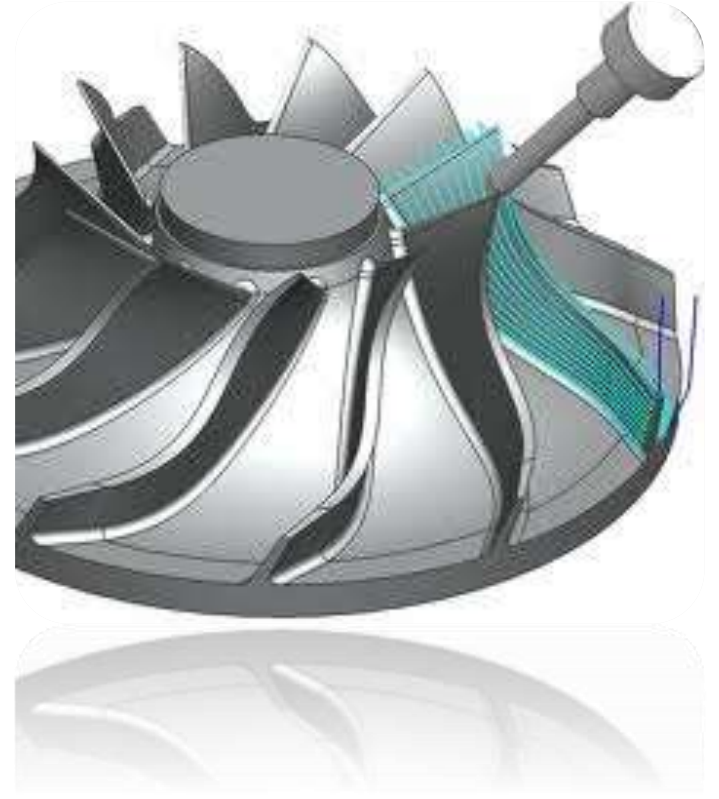
aynı zamanda onu kendi yaşamlarına uygulayarak ve içinde buldukları duruma ve şartlara uygun hale getirmek için yorumlayarak ve izah ederek yapmışlardır.

- (1) Torah, Tanrı Yahve'nin mutlak sözüdür ve Yahudiler için bağlayıcı bir kutsal kitaptır. Bundan dolayı Yahudilerin tüm yaşamı onun etrafından şekillenmelidir.

- (2) Yahudi olmayanlarla yapılan evlilikler Yahudi ırkını bozmuş ve onların Tanrı Yahve'den uzaklaşmalarına sebebiyet vermiştir. Bundan dolayı artık Yahudi olmayanlarla evlilik yasaktır.
- Evli olanlar da mutlaka boşanmalıdır

Bu kararlarla:

- Ezra ve Nehemya toplumda güç ve otoritenin din adamlarının elinde bulunduğu yeni bir teokratik yapının kurulmasına yol açmıştır.
- Oluşan bu teokratik yapıda din adamları Tora'nın tüm emirlerinin en ince ayrıntısına kadar yerine getirilmesini şart koşmuş.
- Temizlik, kurban, yiyecek-içecek ve dini festivallerle ilgili kurallara harfiyen uyulmasını halka dayatmaya başlamışlardır.

Yaşanan bu gelişmeler;

- II. Mabet döneminin saf monoteizmin yanı sıra
- İsrailoğulları dininin sistemleşmiş biçimini ifade eden Yahudilik olgusunun temelinde yatan sinagog,
- düzenli dua geleneği,
- ihtida
- ahiret gibi çoğu inanç ve uygulamanın da gün yüzüne çıktığı ve toplumda kök salmaya başladığı dönem olarak tarihe geçmesine yol açmıştır.

Pers İmparatorluğu idaresinde kendi inançlarına göre huzurlu bir hayat süren Yahudilerin bu mutluluğu

• MÖ. 332'de Büyük İskender'in Pers imparatorluğunu ele geçirmesinden sonra sona ermiştir.

Pers İmparatorluğuyla beraber onun idaresi altında olan Filistin bölgesi de böylece Yunan-Roma İmparatorluğunun ve buna bağlı olarak Helen kültürünün etkisine girmiş oluyordu.

Bu dönemde pek çok Yahudi elidinin Yunan kültüründen aşırı etkilenmesi

• ayırt edici Yahudi kimliğinin tehdit eder duruma gelmişti.

Yahudiler bu etkilenme sonucunda Yahudi kimliğinin en önemli ayırt edici özelliği olan

Erkek çocukların sünnet edilmesi uygulamasına artık itibar etmemeye başlamıştı.

- Bu olumsuz gelişmeye kral IV. Antiyokus'un Yahudilerin Helenleşmesini hızlandırmak için
  - Sünnet olmayı,
  - Torah nüshası bulundurmamayı
  - Şabat gününü kutlamayı
- Yasaklaması ve onları Yahve yerine mabede yerleştirdiği Zeus heykeline ibadet etmeye zorlaması
  - Yahudileri kimliklerini korumak için direnişe ve isyana sevk etmiştir.
- Yahudi hahamı Matthias önderliğinde başlatılan isyan neticesinde
- Sürgünden yaklaşık 400 yıl sonra MÖ. 165-63 yılları arasında hüküm sürecektir. Haşmoni dönemi olarak bilinen bağımsız bir Yahudi idaresi kurulmuştur.

Pek çok Yahudi
kurulan bu
Yahudi idaresini
yabancı
idarelerden
daha katı
bulunca

Yahudi grupları arasında şiddete ve
katliamlara varan kin ve düşmanlıklar baş
göstermiş ve netice de toplumda bir iç savaş
kaçınılmaz olmuştur.

Yaşanan bu kavgaları fırsat bilen Roma
generali Pombey bölgeye müdahale ederek
yönetimi devralınca

Bölge MÖ. 63'de Roma İmparatorluğunu kontrolüne girmiş olur.

Yunan-Roma
kültürün
İsrailoğulları
üzerinde etkili
olduğu bu
dönem

tarihte miladi üçüncü asrın sonlarına kadar
sürecek Helenistik dönem olarak da
bilinmektedir.

- Yahudilerin Yunan-Roma işgali altında olduğu bu dönemde Helenistik kültürün Yahudilik üzerindeki etkisi oldukça yoğun olmuştur.
- Bu kültürel etkiden Yahudileri sakındırmak için
  - Eski-Ahit'i oluşturan kitapların pek çoğu bu dönemde gün yüzüne çıkmıştır.
- Bunlar arasında en önemlileri
  - Rut, Ester, Yunah, Eyüp ve Tarihler kitaplarıdır.
- Ayrıca bu dönemde
  - **Mısır'daki Yahudi cemaati için Tevrat'ın Yunanca'ya tercümesi (Septüagint) tamamlanmış (MÖ. 2.yüzyıl) ve Grek felsefesinden beslenen İskenderiyeli Yahudi düşünürü Philo, Tevrat'ın alegorik yorumunu ortaya koyduğu risalelerini kaleme almıştır.**
- İkinci Mabet döneminin bir diğer önemli özelliği
  - **özellikle Haşmoni idaresinde yaşanan baskı, çatışma ve iç savaşın bir sonucu olarak Filistin'deki Yahudiler arasında bir dizi yeni Yahudi grubunun tarih sahnesine çıkmasıdır.**

Yahudi inancının Helen kültürü ile mezc olmasını engellemeye çalışan Ortodoks Yahudi inanç ve uygulamalarının temsilcisi olan Ferisiler;

Kumran bölgesinde yaşayan, her türlü şiddete karşı olan, sıkı monastik kurallara bağlı olan ve sabırsızlıkla Yahudileri yabancı işgal ve baskılardan kurtaracak olan Mesih'in gelmesini bekleyen Esseniler

Aristokrat sınıfı oluşturan, sadece yazılı geleneği otantik kabul eden ve Kudüs mabedinin kontrolünü elinde tutan Sadukiler;

Roma idaresiyle uzlaşmayı hiçbir şekilde kabul etmeyen ve her fırsatta Roma'nın Filistin bölgesini işgaline karşı olan fanatik isyancı grup olan Zealotlar;
gelmektedir.

Bu dönemde meydana gelen bir başka ilginç gelişme de

- MS.1 yüzyılda Filistin bölgesinde İsa-Masih'in öğretisi etrafında küçük bir Yahudi mezhebi olarak ortaya çıkan Hıristiyanlığın,
- İsa'dan sonra Pavlus tarafında Yeni-Eflatuncu ve gnostik öğretilerin de etkisiyle İsa'nın şahsı etrafında gelişip şekillenen Mesih-merkezli bir kurtuluş dinin gün yüzüne çıkmasıdır.

Bu dönemde Roma İmparatorluğunun işgaline karşı girişilen siyasi mücadeleler ve bunların başarısızlıkla sonuçlanmasının yarattığı hayal kırıklıkları

- toplumda apokaliptik bir takım beklentilerin oluşmasına yol açmıştı.

Bu çerçevede

- halk mevcut durumlarında üzüntü duymakta ve Tanrı'nın kendi idaresini tesis etmek için müdahale edeceği ve nihai yargı gününde kötü cezalandırıp iyileri ödüllendireceği beklentisi halk arasında gittikçe yaygınlaşmıştı.

- Bu beklentiler
  - işgal altındaki Yahudilerin MS. 66 yılında Roma idaresine isyan etmelerine yol açmıştır.
- Çıkan isyanı kanlı bir şekilde bastıran Roma idaresi 70 yılında Kudüs'e girerek şehri tamamen tahrip etmiş ve II. Mabedi (Süleyman Mabedi) yıkmıştır.
- Mabedin yıkılmasıyla Yahudi tarihinde II. Mabed dönemi de artık sona ermiştir.
- Yıkılan bu mabetten günümüze sadece "ağlama duvarı" olarak adlandırılan batı duvarı kalmıştır.

Photo © 2009 Wikimedia Commons
Richard Elliott, a person in the Wikimedia Commons
© 2009 from the Commons

Women's section at the Western Wall

Women's section at the Western Wall

Photo © 2006 Lindsay Knygler.
WORLD RELIGIONS: A Guide to the Essentials • © 2006 Tom Robinson

The Western Wall, Jewish flags, and the Dome of the Rock

Rabbirik Yahudilik

MS. 66 yılındaki isyanın başarısızlıkla sonuçlanması ve bunun neticesinde 70 yılında Kudüs şehrinin tamamen tahrip edilip Süleyman Mabedinin yıkılmasının Yahudilik açısından çok yönlü sonuçları olmuştur.

- Pek çok Yahudi grubu tarih sahnesinden silinmiştir.
- Yahudi idareciler mabedi ve buna bağlı olarak dini otoritelerini kaybetmiştir.

Yaşanan olaylar karşısında Tanrı bizzat müdahale edip Yahudileri esaretten kurtarmayınca

- apokaliptik beklentiler kabusa dönüşmüştür.

Çok yapıli bir toplum olan Yahudi toplumu

- yaşanan bu olaylardan sonra Rabay adı verilen din bilginlerinin (Kutsal Kitap uzmanlarının) oluşturduğu bir grubun idaresi altında artık tekdüze bir yapı arz etmeye başlamıştır.

Rabayların bu öneminden dolayı bu döneme Rabbinik Yahudilik adı verilmektedir.

Rabaların üç önemli özelliği:

1

Yahudilerin ve Yahudi milletinin kaderi doğrudan Torah'ın emirlerine boyun eğip onları yerine getirmeye bağlıdır.

2

Torah, detaylı ilave yasaların oluşturduğu bir yeni bir yapı oluşturularak korunmalıdır.

3

Torah, her ikisi de Musa ile ortaya çıkan yazılı ve bilge kişiler tarafından sözlü olarak nesilden nesile nakledilen sözlü kısımdan oluşmaktadır.

* Mabetin yıkılmasından yaklaşık 100 yıl sonra sözlü Torah, din bilginleri tarafından derlenmiş ve **Mişna** adı altında bir araya getirilmiştir. Oldukça büyük hacimli olan bu eser :

mabetten kurban ibadetine,

Şabat ve diğer festivallerin kutlamasına,

medeni ve ceza hukuku ile ilgili hükümlere,

zirai konulara,

evlilik ve boşanma dahil kadınların özel hallerine kadar pek çok konuda Yahudi din adamlarının tartışma ve müzakerelerinden oluşmaktadır.

İhtiva ettiği konular ve bu konularla ilgili birbirinden oldukça farklı hatta tezat teşkil edecek yorumları ihtiva eden *Mişna*'nın

anlaşılma sorunu ortaya çıkınca bu sorunun üstesinden gelmek için Yahudi din bilginleri *Mişna*'daki hükümleri açıklayan ilave yorumlar da bulunmuş ve bunun neticesinde de *Gemara* adı verilen *Mişna* yorumları ortaya çıkmıştır.

Gemara

+

+
Mişna:

Talmud

Sürgün sonrası dönemde Babil'den Filistin bölgesine dönmeyerek burada kalmaya devam eden Yahudilerden dolayı Filistin ve Babil Yahudileri adlı iki Yahudi toplumu olması

Filistin ve Babil Talmudu adı altında iki Talmud külliyyatının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Filistin'deki Yahudi din akademilerinin 4. asrın sonlarına doğru Hıristiyan yönetimi tarafından kapatılması neticesinde Filistin Talmud'u tamamlanamadan derlenmek zorunda kalmış. Babil Talmud'u ise 6. yüzyılın başlarına kadar süren çalışmalar neticesinde nihai şeklini aldığından Filistin Talmud'una oranla daha zengin ve etkili olmuştur.

Rabbînik Yahudiliğin
merkezi otoritesini
ellerinde bulunduran
Rabaylar,

Tevrat'ı yorumlamanın yanı sıra yeni durum ve şartlar karşısında yeni hükümler koyma görevini de üstlenmişlerdi.

Özellikle on asırlık bir
tarihi geçmişe sahip
olan ve *Pers-Sasani*
yönetiminde uzun
süre sahip oldukları
dini ve siyasi hürriyet
sayesinde

hem sosyal hem de dini ve entelektüel açıdan hızlı bir gelişim gösteren Babil'deki Yahudi cemaati bünyesinde idari konularda cemaatin liderliğini yürüten *ekzilark* statüsünün yanı sıra dönemin din akademilerine *gaon* sıfatıyla başkanlık yapan rabbiler, cemaatin manevi lideri ve başkahini olma statüsünü elde etmişlerdi.

Rabbînik Yahudilik
döneminin bir başka
önemli özelliği

En bilgili rabaylar olarak kabul edilen Babil Yahudi cemaati rabaylarına diğer Yahudi cemaatlerine mensup din alimlerinden gelen sorular ve onların bu sorulara verdikleri yanıtları ihtiva eden *Responsa* adı verilen bir tür Yahudi fetva literatürünün gelişmiş olmasıdır.

Rabbinik Yahudilik bünyesinde şekillendikleri bölgelerin farklılığından dolayı *Aşkenazim* ve *Sefardim* adlı iki ana gelenek gelişmiştir.

Aşkenaz yapılanması

Filistin geleneği üzerine temellenmektedir. Roma yoluyla Orta Avrupa'ya (Almanya ve Fransa) oradan da Doğu Avrupa'ya (Polonya ve Rusya) geçmiştir.

Sefaradin yapılanması

Babil Yahudiliğinin devamı olarak görülmüştür. İspanya-Portekiz ve Kuzey Afrika kökenli Yahudilerden bu yapılanmayı oluşturmaktadır.

Bu iki farklı geleneğin ortaya çıkmasına Filistin ve Babil tesirinin yanı sıra yayıldıkları coğrafyanın da etkisi vardır.

Aşkenazim, Hıristiyanlığın hakim olduğu coğrafyadaki Yahudileri ifade ederken

Sefardin, İslam'ın hakim olduğu coğrafyadaki Yahudilerin adı olmuştur.

Ortaçağ Yahudiliği

Rabbinik Yahudilik
Aydınlanma dönemine
kadar yaklaşık 1700 yıl
Yahudi toplumunun din
algısına hakim olmuştur.

Günümüzde bile
Ortodoks Yahudiler
olarak adlandırılan
Yahudilerin çoğunluğu
Rabbinik Yahudiliğin
etkisi altındadır.

Babilonya
Müslümanların
idaresine girmesinde
çok kısa bir süre sonra
yaklaşık 700'lü yılların
başında

- Müslümanlardan etkilenen Yahudiler, Rabbinik Yahudiliğe alternatif olarak KARAİLER adlı bir Yahudi grubunun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

KARAILER

“Okuyucular” anlamına gelen bu grup mensupları Rabbayların otoritesini reddederek onların yorumlarından oluşan Talmud külliyyatını oluşturan Torah’ın otoritesini kabul göz ardı etmiş ve buna karşılık sadece Tanah’ın ilk beş kitabını bağlayıcı kabul etmişlerdir.

- İspanya Yahudilerinin 1100’lü yıllarda çeşitli felsefi ve pratik açılardan Rabbîk Yahudiliği yeniden canlandırmasına paralel olarak etkisi azalmaya başlayan Karailik akımı
  - günümüzde az da olsa varlığını devam ettirmektedir.
- Karailer’in dönemin entelektüel hayatı ile genel olarak Yahudi literatürüne önemli katkılarda buldukları söylenebilir.
- Karailer yazılı kutsal kitaba yani Tevrat’a geri dönüş ruhu çerçevesinde
  - hem dini hem de ilmi ve edebi dil olarak İbranice’ye büyük önem atfetmiş ve bu bağlamda İbranice gramer ve sözlük kitapları, felsefi, apolojetik ve nazım eserler kaleme almışlardır.

KABBALACILIK

Ortaçağda Rabbinik Yahudiliğe bir meydan okuma olarak 12. yüzyılın başlarında Yahudiliğin erken dönem mistik köklerin doğmuştur.

Bu akım mensupları Karailerin aksine

- Talmud'a da sıkı sıkıya bağlı olmakla birlikte Rabbinik Yahudilikteki Rabayların alışla gelen spekülasyonun ötesinde kutsal metinlerin gizli veya şifreli anlamlarını aramayı ve Yahudi mistisizminin veçhelerini keşfetmeyi yeğlemektedir.

Bu amaç doğrultusunda geliştirilen Kabala akımı

- temelde diğer mistik geleneklerde olduğu gibi ilahlığın mahiyeti, yaratılışın sebebi ve ilahlıkla yaratılış arasındaki münasebete yönelik sırlara ulaşma çabası ve bununla ilgili öğretidir.

Kabalacılık akımı

- Yahudilerin Avrupalıların baskı ve dışlaması altında olduğu yüzyıllarda Yahudiliğin toplumda canlı kalmasına sebebiyet vermesine rağmen onun ezoterik ve gizli öğretileri hiçbir zaman Talmud otoritelerinin eleştirisinden kurtulamamıştır.

SABATAYCILIK

Sürgün dönemi sonrasında Yahudiliğin temel karakteristik özelliklerinden biri haline gelen Mesihçi hareketler Kabalacılık akımıyla birlikte 1500'li yıllarda zirve noktaya ulaşmıştır.

Bu dönemde

- Yahudi tarihinin en etkili Mesih hareketi 1600'li yılların ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yaşayan Yahudiler arasında ortaya çıkan *Sabataycılık Hareketi*dir.

Bu hareket,

- İzmir'de zengin bir Yahudi ailesinde dünyaya gelen, geleneksel Yahudi eğitimi altıktan sonra Kabalacılık akımıyla bir müddet meşgul olan Sabatay Sevi adlı yarı-zahid bir mistiğin, 1665 yılında mesihlik iddiasında bulunmasıyla başlamış

Osmanlı güçleri tarafından İstanbul'da tutuklanıp cezaevine konduktan sonra Müslüman olmasının ardından gelişen olaylar neticesinde heretik ve gizli bir akım haline gelmiştir.

Günümüzde bu akım üzerindeki gizlilik elbisesini çıkararak artık aşık ve herkes tarafından bilinen bir hale gelmiştir.

HASİDİZM

Mistik ve Mesihçi hareketlerin yanında Rabbinik Yahudiliğe ve Rabaylara meydan okuyan bir başka hareket de 1700'lü yılların ortaların doğru bir Polonya Yahudisi olan Israel ben Eliezer (*Baal Şem-Tov*) adlı kabbalist bir işçi görüşleri çerçevesinde gelişen ve mistik unsurlar taşıyan *Hasidizm* hareketidir.

Karizmatik ve mucizevi güçler sergileyen Baal Şem-Tov

- Tanrı'nın, ortalama Yahudiler için erişilmesi imkansız olan Talmud bilgisinden ziyade , sade dindarlıktan hoşlandığını vaaz ettiği için Hassidizm özellikle fakir ve eğitimsiz Yahudilerin yoğun ilgisini çekmiştir.

Başlangıçta Rabbinik Yahudiliğe karşı bir olarak görünse de

- Aydınlanma hareketinin bir sonucu olarak 1800'lü yıllarda ortaya çıkan bazı radikal reformculara karşı çıkmak suretiyle Rabbinik Yahudiliğin en güçlü savunucusu olmuştur.

Günümüz Yahudiliği bünyesinde çoğunlukla konumları kalıtsal olan yani babadan oğla geçen kutsal şahsiyetler etrafında kümelenmiş Hasidik gruplar vardır.

Modern Dönem : Yahudi Aydınlanması

Avrupa akademilerinde 18. yüzyılda ortaya çıkan ve moderniteyi temsil eden Aydınlanma hareketinin bir sonucu olarak

Avrupa ve Amerika Yahudileri dini ve kültürel dünyalarını yeniden gözden geçirmek zorunda kalmışlardır.

Bu gözden geçirmenin genel anlamda geleneksel din anlayışı ve toplum yapısı üzerinde yaptığı etki

Yahudilik ve Yahudi kimliğinin de ciddi manada kırılmaya ve bölünmeye uğramasına neden olmasına rağmen modern dönemin Avrupa Yahudileri açısından oldukça fazla avantajı da olmuştur.

Bu döneme kadar Hıristiyan olmayan Yahudiler

genel olarak kültürel, mesleki ve eğitim kurumlarından dışlandıklarından onlar için tek seçenek ya Hıristiyan olmak ya da toplumdaki dışlanmaktı.

Modern dönemde

- Avrupa'nın siyasi ve entelektüel yaşamında meydana gelen değişikliklerin bir sonucu olarak modern batı toplumunda Yahudiler için yeni bir dizi imkanlar ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde

- bir taraftan Fransız ve Amerika devrimleri eşitlik ve kardeşlik ruhunu vaaz ederek Yahudilerin de buldukları toplumlarda eşit haklara sahip olmasına gerektiğine vurgu yaparken
- diğer taraftan ayrımcılık politikalarını adeta tersine döndürerek Napolyon'un orduları Yahudileri Avrupa'da yaşadıkları gettolardan kurtararak özgürleştirmiştir.

Özgürleşme süreciyle birlikte

- Yahudilerin Avrupa'da buldukları toplumlarla ve onların milli çıkarlarıyla özdeşleşmesi geleneksel Yahudi dini ve kültürel menfaatlerine ciddi zararlar vermiştir.

Bu süreç

- geleneksel biçimiyle dinî ve etnik unsurları bir arada barındıran Yahudiliği, Yahudi toplumunun varlık sebebi ve başlı başına kimliği olmaktan çıkarıp sıradan ve modern anlamıyla bir inanç sistemi ve Yahudi kimliğinin bireysel ve cüzi bir parçası konumuna getirmiştir.

Getto düzenine son verip
Yahudilere eşit vatandaş ve
daha da önemlisi birey olma
imkanı sunan ve ilk etkilerini
Alman Yahudi cemaati
üzerinde gösteren Yahudi
Aydınlanması ve Yahudilerin
özgürleşmesi süreci,

tüm bunları gerçekleştirirken
Yahudilerin topluluk olma
vasfını ve gelenek ile
geleneğe dayalı dinî
otoritenin Yahudi toplumu
üzerindeki belirleyici ve
birleştirici etkisini adeta
ortadan kaldırmıştır.

Aydınlanma düşüncesine
paralel olarak yaşanan bu
özgürleşme sürecinin

Yahudilik açısından en yıkıcı
etkisi Yahudiliğin en temel ve
ayırt edici boyutunu
oluşturan Yahudi şeriatı
üzerinde olmuştur.

Yahudilerin eşit vatandaş
olarak yaşadıkları toplumlara
entegrasyonu ve sosyalleşme
süreci

Başta Şabat ve koşer kuralları
ile sinagog ibadeti olmak
üzere Yahudi kimliğinin temel
dinamikleri olan
uygulamaların tercihen ya da
kaçınılmaz olarak terk
edilmesi ya da radikal
değişikliğe uğramasını
beraberinde getirmiş

Bu durum da sokakta
başlayan asimilasyonun eve
ve mabede taşınması
sonucunu doğurmuştur

Aydınlanmanın ve özgürleşmenin beraberinde getirdiği Yahudi dini kimliği üzerindeki bu yıkıcı etkilerden dolayı pek çok Yahudi bu yeni hoşgörü ortamına çeşitli şekillerde tepki vermiştir.

- Şehirlerde yaşayan pek çok Yahudi kendi geleneğini tamamıyla veya kısmen reddetme yoluna giderken
- Kırsal kesimde yaşayanlar da geleneksel inanç ve uygulamalarına daha bir özenle ve gayretle bağlı kalarak kendileri için yeni gettolar oluşturma yoluna gitmiştir.

Yaşanan bu gelişme

- bir taraftan sırf din vurgusu üzerine temellenen bireyselci ve liberal karakterli Reformcu Yahudilik hareketinin
- diğer taraftan da bunun tam karşıtı olarak iki farklı tepkinin ve buna bağılı oluşumların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.
- Buna göre bir yanda,
  - kendisini Rabbani Yahudiliğin devamı olarak tanımlasa da geleneksel biçimiyle Yahudiliği tarih boyunca ayakta tutan adaptasyon tecrübesini göz ardı etmek suretiyle yeni olan her şeyi reddeden katı ve statik karakterli Ortodoks Yahudilik,
  - diğer yanda ise dini dışlayacak şekilde salt milliyet ve etnisite eksenli seküler Siyonizm hareketi doğmuştur.

- Aydınlanma, modernleşme ve bunlara bağlı olarak yaşanan özgürleşme süreciyle birlikte batı Yahudiliği bünyesinde yaşanan bu gelişmeler günümüzde de varlığı devam eden dört Yahudi grubun ortaya çıkmasına yol açmıştır.
  - Reformcu,
  - Muhafazakar,
  - Yeniden-Yapılanmacı
  - Ortodoks Yahudilerdir.

Reformcu Yahudiler:

Rabay Isaac Mayer Wise'un radikal fikirleri doğrultusunda Almanya'da ortaya çıkan bu hareket kısa zaman sonra Amerika'daki en hakim Yahudi grubu haline gelmiştir.

Reformcu Yahudiler Sinagog ibadeti sırasında başın örtülmesi de dahil pek çok törensel düzenleme yanında yiyeceklerle ilgili kısıtlamaları kabul etmemektedir.

Bu grup mensupları

- çağdaş yaşamla uyumlu hale getirmek için dini hukukun hükümlerinin yeniden yorumlanmasını öngörmektedir.

Reformcu Yahudiler

Tevrat'ın ilahi ilhama dayalı olarak beşer eliyle yazılan kültüre bağlı bir kutsal kitap olduğuna inanmaktadır.

Reformcu Yahudilikte kadın ve erkek dini açıdan eşit kabul edilmekte ve sinagogda birlikte ibadet yapabilmekte ve kadınlar da rabay olabilmektedir.

Reformcu Yahudilik bünyesinde 1972'de ilk kadın rabay tayin edilmiştir.

Muhafazakar Yahudiler

Reformcu Yahudiliği ziyadesiyle liberal kabul eden Solomon Schechter tarafından 19. yüzyılın ortalarında ona yanıt olarak kurulmuştur.

Bu grup mensupları dini uygulamalarla ilgili tutumları bakımından Reformcularla Ortodokslar arasında orta bir yerde durmaktadır.

Muhafazakar Yahudiler

- Tevrat'ı beşer eliyle yazılmış bir kitap değil, ilahi olarak ilham edilmiş olarak kabul etmekle birlikte Yahudi din bilginlerin cemaatler istişare içinde Yahudi dini hukukunu yeniden yorumlayabileceğini öngörmektedir.

Muhafazakar Yahudiler yiyeceklerle ilgili kurallara yani koşer düzenlemelerine uyma taraftarıdır.

- Bu grup mensupları
  - Sinagoglardaki ibadetlerde ibranceyi kullanmayı yeğlemektedir.
  - Reformcu Yahudilerin aksine bu grup mensupları Cumartesi sabahları sinagogda geleneksel olarak yapıla-gelen sinagog ibadetini devam ettirmektedir.
- Bu grup bünyesinde 1985'den itibaren artık kadınlar da haham olabilmektedir.
- Kadınların dini ritüellere katılımı cemaatten cemaate farklılık arz etmektedir.
- Muhafazakar Yahudilik günümüzde özellikle Kuzey Amerikalı Yahudiler arasında oldukça yaygınlık kazanmıştır.

Muhafazakar Yahudiler

Yeniden Yapılanmacı Yahudiler

Bu hareket 1935 yılında Amerika'da Rabay Mordecai M. Kaplan tarafından

- Tanrı'nın tabiatüstü bir varlık değil, insanlıkta doğuştan varolan ahlakiliğin kaynağı olduğu fikri üzerine kurulmuştur.

Bu grup mensupları Yahudi dini hukukunun ifa edilmesinde bireysel sorumluluk üzerinde vurgu yapmaktadır.

Yeniden yapılanmacı Yahudiler

- Tevrat'ın ilahi olarak vahyedilmiş bir kutsal kitap değil, Yahudi tarihi boyunca oluşmuş kültürel bir eser olduğuna inanmaktadır.

Bundan dolayı bu grup mensupları

Yeniden Yapılanmacı Yahudiler

- Yahudi hukukunun ve ritüellerinin yaratıcı bir şekilde yeniden tekrar tekrar yorumlanmasını savunmaktadır.

- Ergenlik çağına gelen erkek çocuklar için yapılan Bar-Mirzhvah törenine ilaveten kız çocukları için de Bat-Mitzvah töreninin yapılmasını ve dini ritüellere katılım konusunda kadın ve erkeklerin eşit olduğunu savunmaktadır.

Yeniden Yapılanmacı Yahudilik diğer gruplar içinde en yeni ve taraftarı en az olandır.

Ortodoks Yahudiler

Ortodoks Yahudiler, Yahudiliği en geleneksel Őekliyle yaşayan gruptur.

“Ortodoks” terimi Yahudi yaŐamına y6nelik muhafazakar yaklaŐımı aydınlanma ve 6zg6rleŐme s6recine paralel olarak ortaya 6ıkan daha liberal uygulamalardan ayırt etmek i6in ilk defa 1795 yılında kullanılmaya baŐlanmıŐtır.

Bu grubun diđerleri gibi belirli bir kurucusu yoktur.

Ortodoks Yahudiler

- genel olarak Tevrat’ta yer aldđı ve Talmutta yorumlandđı Őekliyle Yahudi dini h6k6mlerinin yani Őeriatın kurallarının harfiyen yerine getirilmesini savunmaktadır.

Buna g6re bu grup mensupları hem Şabat g6n6yle ilgili yasaklarına hem de koşer d6zenlemelerine uyarlar.

Sinagog ibadetinde erkek ve kadın ayrı ayrı yerlerde oturur hatta kadınlarla erkekler arasında bir 6it bulunur.

Ortodoks Yahudiler diğer grupların aksine kadınların haham olamayacağını savunmaktadır.

Büyük çoğunluğunu İsraili Yahudilerin oluşturduğu ortodoks Yahudiler

günümüz Yahudiliğinin çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Bu grup içinde yer alan Hasidler

ultra-Ortodoks olarak kabul edilmektedir. Bunların giyim şekli oldukça muhafazakardır. Erkekler uzun siyah palto, kadınlar ise uzun kollu elbise ve etek giyer ve her iki kesim de başlarını bir örtüyle örter.

Siyonizm, Soykırım ve Modern İsrail Devletinin Ortaya Çıkışı

Aydınlanma ve özgürleşme süreci ile bu sürece verilen çeşitli tepkiler sonucunda Batı Avrupa ve Amerika'da yaşayan Yahudiler arasında ortaya çıkan modern Yahudi grupları yanında

19. yüzyılın son yıllarında farklı eğilimlere sahip seküler Yahudiler - özellikle de Alman kökenli olanlar arasında-ortaya çıkan bir başka akım da yeniden bağımsız bir İsrail devletinin kurulmasını öngören Siyonizm akımıdır.

Tüm diaspora Yahudilerinin Tanrı tarafında ilk olarak İbrahim'e vaat edilen Filistin topraklarında yeniden bir araya gelip bağımsız bir İsrail devleti kurma fikrinin dayanan bu hareket:

- Alman Yahudisi Theodor Herzl tarafından kurmuş ve 1897'de Basel'de yapılan ilk Siyonist Kongresinde uluslar arası hukuktan hareketle Yahudiler için milli bir yurt talebini açıkça dile getirmiştir.

Yahudi yurduna “siyon” dendiđi için bu harekete de Siyonizm denmiştir.

1917’de Britanya hükümeti yayınladığı Balfour deklarasyonu ile Filistin bölgesinde bir Yahudi yurdu oluşturulmasına olan desteğini açıkça ilan etmiştir.

II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan Nazi soykırımına kadar bu hareket, Avrupalı Yahudilerden pek revaç görmemişti.

Yaklaşık 6 milyon Aşkenaz Yahudisinin Alman Nazi idaresi tarafından toplama kamplarında sistematik bir şekilde öldürölmesi Siyonizm hareketine ciddi bir ivme kazandırmıştır.

Nazi soykırımı kadar

Filistin bölgesinde bir Yahudi yurdu oluşturma düşüncesini modası geçmiş bir fikir olarak gören Avrupa Yahudileri bu fikrin en ateşli savunucusu olmuştur.

Bu gelişmeler neticesinde Siyonist hareketin kuruluşundan yaklaşık 50 yıl özellikle Amerikalıların ve İngilizlerin de desteğiyle Filistin bölgesinde 1948 yılında modern İsrail devleti resmen kurulmuştur.

Geleneksel olarak Yahudiler,

- İsrail devletinin yeniden tesisini Mesih'in gelişiyle birlikte olacağına inanmaktaydı. Bundan dolayı bazı Yahudiler Mesih henüz gelmediğinden kurulan bağımsız İsrail devlerinin meşru olmadığına inanmaktadır.

